

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

ROBERT POVIRK

Vezniška sredstva v pravljicah Petra Svetine

Diplomsko delo

Mentorica:izr. prof. dr. Mojca Smolej

Univerzitetni študijski program
prve stopnje Slovenistika

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se svoji mentorici,izr. prof. dr. Mojci Smolej, za strokovno pomoč pri pisanju diplomske naloge in svoji družini za razumevanje ter podporo pri študiju.

Hvala.

Vezniška sredstva v pravljicah Petra Svetine

Diplomsko delo analizira vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine, ki so namenjene predšolskim otrokom. Pisatelj je kot vezniško sredstvo v besednih zvezah največkrat uporabljal priredni veznik *in*, veliko manj pa še veznike *ter*, *ali* in *pa*. Vezniški in tudi brezvezje, ki ga je bilo v primerjavi z vezniki kot veznega sredstva v besednih zvezah manj, so vezali pretežno po dva osebka ali dva predmeta, nekaj pa jih je vezalo tudi po dve prislovni določili oziroma dva prilastka. V primerjavi z vprašalnimi in oziralnimi zaimki, prislovi ter členki so podredna razmerja v povedih uvajali predvsem vezniki, ki so v glavnem izražali namerne odvisnike. Peter Svetina pa je v povedih največkrat uporabljal vezniška sredstva za izražanje prirednega razmerja. Ob protivnih, vzročnih, stopnjevalnih, ločnih in posledičnih veznikih so omenjeno funkcijo pretežno nosili vezalni vezniki. Primer mejne strukture med podredjem in priredjem je v določeni pravljici vpeljeval večbesedni enodelni veznik *češ da*. Četrtno manj od podrednih in prirednih vezniških sredstev pa je pisatelj kot vezniško sredstvo v povedih uporabil vezalno brezvezje, pojavlja pa se tudi nekaj primerov mnogovezja.

Ključne besede: vezniška sredstva, pravljice, Peter Svetina, podredje, priredje, mejne strukture

Linking words in Peter Svetina's fairy tales

The paper analyses conjunctions used in the selected fairy tales for preschool children by Peter Svetina. The author predominantly resorts to the use of conjunction *in* (*and*), and to a lesser degree conjunctions *ter* (*in addition*), *ali* (*or*) and *pa* (*but, however, yet*). The conjunctions and asyndeton, which can be observed to a smaller extent, are mainly used to connect two subjects or two objects, while some conjunctions connect two adverbial particles or two attributes. Subordinating arrangement is primarily introduced by final clause conjunctions, as compared to interrogative and relative pronouns, adverbs and particles. Svetina's sentences predominately display coordinate clause conjunctions with cumulative conjunctions functioning as the main connective devices. Others include adversative, causal, comparative, alternative and illative conjunctions. An example of a borderline structure between subordinate and coordinate clause is introduced in one of the fairy tales by a conjunction *češ da*. The use of asyndeton as a connective device is employed by one-fourth less frequently than subordinating and coordinating conjunctions. In addition, also some instances of polysyndeton can be found in the analysed works.

Key words: conjunctions, fairy tales, Peter Svetina, subordinate clause, coordinate clause, borderline structures

Kazalo

Uvod.....	5
Delovna hipoteza.....	6
Pregled teoretičnih izhodišč	6
O pisatelju	12
Gradivo in metode za analizo.....	13
Interpretacija rezultatov	14
Zaključek.....	22
Povzetek.....	25
Literatura in viri	27
Seznam prilog	28
Priloga 1: Priredni vezniki v vezavi stavčnih členov v izbranih pravljicah Petra Svetine.....	29
Priloga 2: Brezvezje in mnogovezje v izbranih pravljicah Petra Svetine	30
Priloga 3: Podredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine	31
Priloga 4: Priredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine	33
Priloga 5: Pregled podrednih in prirednih vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine	34

Uvod

V diplomski nalogi bom raziskoval in ugotavljal rabo vezniških sredstev v pravljicah Petra Svetine, ki so namenjene otrokom na predšolski stopnji. Najprej bom s postavljeno hipotezo poskušal predvideti, katera vezna sredstva bodo v izbranih delih najpogostejša. Pričakujem, da bo analiza vezniških sredstev pokazala, da je pisatelj v izbranih pravljicah uporabil takšne stavčne strukture in vezniška sredstva, ki so ciljnemu bralcu omogočala lažje razumevanje vsebine. V teoretičnem delu bom nato opisal spoznanja strokovnjakov s področja jezikoslovja, kot so Vojko Gorjanc, dr. Breda Pogorelec, dr. Jože Toporišič, Jakob Šolar in Stane Suhadolnik, o vrstah vezniških sredstev in njihovi rabi. V nadaljevanju bom predstavil gradivo, ki sem si ga izbral za analizo, in pojasnil razloge za svoj izbor. Ob tem pa bom nazorno prikazal ustvarjalni opus avtorja obravnavanih del. Poleg tega bom podal tudi metode, ki sem jih uporabil pri analizi del. Temu bo sledila interpretacija izsledkov, ki sem jih pridobil s pomočjo analize rabe vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine, pri tem pa se bom navezoval na že omenjena teoretična izhodišča. Pregled obravnavanega in analiziranega gradiva bom na kratko predstavil v prilogah. Pred navedbo literature in virov pa bom v zaključku povzel ključne ugotovitve, do katerih sem prišel pri raziskovanju vezniških sredstev v izbranih pravljicah.

Delovna hipoteza

Z diplomsko nalogo želim ugotoviti, katera vezniška sredstva uporablja avtor v pravljicah, ki so namenjene otrokom v predšolskem obdobju. Ker me pri tem zanima tudi frekvenca pojavljanja posameznih vezniških sredstev, postavljam hipotezo, da je avtor v izbranih delih največkrat uporabljal vezniška sredstva za izražanje prirednega razmerja.

Pregled teoretičnih izhodišč

Vezniška sredstva je obravnaval Vojko Gorjanc in jih poimenoval konektorji. Zanj predstavljajo skupino »tipičnih izrazov različnih skladenjskih oziroma oblikoslovnih kategorij, ki v besedilu izražajo medstavčna in medpovedna razmerja ali razmerja med delom besedila in njegovim nadaljevanjem«. (Gorjanc 1998: 367) Gorjanc konektorje ločuje po pomenu in glede na to konektorske zveze razdeli na neopomenjevalne in opomenjevalne konektorske zveze. Slednje s konektorjem vnašajo pomenska razmerja med povezane dele besedila, s čimer se zagotavlja besedilna koherenca. Za razliko od opomenjevalnih pa pri neopomenjevalnih konektorskih zvezah konektorji ne vnašajo novih pomenskih enot, ampak v besedilu povezujejo stavke le na površinski ravni, s čimer vzpostavljajo besedilno kohezijo (Gorjanc 1998: 367).

Med neopomenjevalnimi konektorskimi zvezami se pojavljajo zveze z oziralnimi konektorji, ki predstavljajo veliko večino skupine relativnih konektorjev. Poleg konektorske funkcije oziralni konektorji združujejo tudi kohezivno funkcijo. Oziralni relativni konektorji so v slovenski slovnici obravnavani kot oziralni samostalniški in pridevniški zaimki, ki se sklanjajo in uporabljajo samo med stavki, kar jih razlikuje od navadnega veznika. V odvisniku, ki ga oziralni zaimki uvajajo, so za razliko od veznika hkrati tudi stavčni člen odvisnika (Toporišič 2000: 431). Odvisniki z vprašalnimi ali oziralnimi zaimki in členki pa so z nadrednim stavkom povezani nevezniško. Kar jih uvaja, pa večinoma stoji na začetku odvisnika. Poleg oziralnih zaimkov pa vlogo relativnih konektorjev nosijo tudi »*da*, vprašalni *ali* (pogovorno tudi *če*), vprašalni zaimki in vezniki *ko*, *kot*, *kakor*«. (Toporišič 2000: 636)

Za razliko od relativnih oziralnih konektorjev pa vzpostavljajo opomenjevalna medstavčna razmerja vezniški konektorji oziroma vezniki, ki predstavljajo glavno množico konektorjev. Pogorelčeva veznik opredeljuje kot »pomožno besedno vrsto, ki služi za izražanje določenih sintaktičnih in pomenskih odnosov med besedami in stavki, s čimer omogoča smiselno komunikacijo«. (Pogorelec 1964: 2) Po njenem mnenju vezniki opravljajo obe funkciji, kohezivno in koherentno. Z besedilnega vidika so med vezniškimi konektorji zanimivi sestavljeni enodelni vezniki iz predloga, kazalnega zaimka in veznika, ki združujejo kohezivno in konektorsko funkcijo. Med opomenjevalnimi konektorskimi zvezami se pojavljajo tudi pogojne, vzročne, pojasnjevalne, protivne in sklepalne zveze. Slednje konektorske zveze dele besedila zaključujejo, vendar lahko hkrati napovedujejo nove vsebine in s tem odpirajo nadaljnji besedilni potek (Gorjanc 1998: 384).

Vezniškim konektorjem so funkcijsko blizu prislovni konektorji, ki vedno vzpostavljajo kohezivne vezi in vnašajo v besedilo tudi pomenski element. V enem leksemu torej združujejo konektorsko, kohezivno in koherentno funkcijo. Prislovni konektor namesto veznika opravlja konektorsko ali povezovalno funkcijo, saj vzpostavlja anaforično navezavo. Takšni prislovi so *zato*, *zatorej*, *tako*, *tedaj* (Gorjanc 1998: 384). V Slovarju slovenskega knjižnega jezika se od veznikov ločijo po tem, da se pri prislovih, ki so lahko tudi v konektorski funkciji, pojavlja slovnično kvalifikatorsko pojasnilo v vezniški rabi. V besedilu se prislovni konektorji pojavljajo med stavki, lahko pa se navezujejo tudi na večje besedilne enote (Gorjanc 1998: 384).

Po navezovalni funkciji so prislovnim konektorjem blizu členkovni konektorji, vendar je navezovalna funkcija pri členkih s povezovalno funkcijo veliko manj predvidljiva kot pri prislovih. Povezovalno funkcijo imajo namreč členki, ki vzpostavljajo zvezo z besedilom in zunajbesedilnimi okoliščinami (Gorjanc 1998: 384).

Tako kot pri Gorjancu opravljajo tudi pri Toporišiču vezniško funkcijo vezniki, oziralni in vprašalni zaimki, prislovi ter nekateri členki (Toporišič 2000: 426). Omenjena vezna sredstva spadajo k vezniški besedi, ki je za slednjega najbolj izrazito vezno sredstvo. Opredelil jo je kot skladenjsko besedno vrsto, ki kaže na razmerje med dvema deloma sporočila. Za Toporišiča je najbolj značilna vezniška beseda veznik (Toporišič 2000: 426). Njegova funkcija je, da izraža

podredna in priredna razmerja tako med samimi stavki kot med deli prostega stavka. V prostem stavku veznik načeloma povezuje enakovredne dele. Vezniki pa se lahko pojavljajo tudi med medpovednimi priredji¹ (Toporišič 2000: 426).

Jože Toporišič v slovnici razlikuje veznike po morfemski podobi, in sicer loči med dvodelnimi in enodelnimi vezniki, ki se nadalje delijo na enobesedne in večbesedne veznike. Enodelni enobesedni vezniki imajo lahko enake vzporednice v drugih besednih vrstah, lahko pa so povezani s prislovi. Po obliki so lahko nekateri vezniki sklop predloga in zaimka ali veznika in poudarnega členka (Toporišič 2000: 427). Enodelni večbesedni vezniki so sestavljeni iz prislova ali členka in veznika ali pa tudi iz členka ter veznika. V drugi skupini so vezniki, ki so sestavljeni iz predloga ali predpone, kazalnega zaimka in veznikov *da*, *ko*, *ker* (Toporišič 2000: 427). V dvodelnih veznikih pa se lahko v obeh delih vezniške zveze ponovi isti veznik ali je tudi v enem delu en veznik, v drugem pa njegov soodnosni izraz, ki lahko tudi odpade. S kopičenjem veznikov v stavku pa dobimo tudi dvojne veznike. Omenjeni vezniki lahko nastanejo tako, da v predmetni stavek vrinemo odvisnik, lahko pa drugi odvisnik povežemo s prvim s prirednim veznikom (Toporišič 2000: 429).

Vezniki se lahko pojavljajo v vezniških zvezah z jedrom in spremljevalcem vezniške zveze, pri čemer lahko funkcijo obeh opravljajo posamezna beseda, besedna zveza, prosti stavek ali zložen stavek (Toporišič 2000: 431). Glede na enakovrednost oziroma neenakovrednost obeh delov vezniške zveze Toporišič razlikuje priredne zveze s prirednimi vezniki in podredne zveze s podrednimi vezniki. Prvi vezniki so mogoči v prostem in zloženem stavku, drugi pa le v zloženem stavku, z izjemo veznikov *ko*, *kakor in kot* (Toporišič 2000: 432).

Breda Pogorelec pa v stavku razlikuje med konstrukcijami brez veznika in konstrukcijami z veznikom, ki jih nadalje deli na podredje z mejnimi strukturami in na priredje (Pogorelec 1964: 489). Podredje oblikujejo podredni vezniki, ki so v Slovenski slovnici razvrščeni glede na svojo večfunkcijskost in istovrstnost.² Vezniki, ki imajo v podredju več funkcij, so vezniki *da*, *ko* in *če*,

¹ Podrobnosti o vrstah medpovednih priredij so opisane v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 650).

² Več o tem je navedeno v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 442).

vsi so medstavčni.³ Poleg podrednih veznikov so pomembni tudi napovedovalci zveze. Ti izrazi so večinoma kazalni zaimki, ki v nadrejenem stavku določajo podredni stavek.

Po mnenju Pogorelčeve meja med podredjem in priredjem ni jasno začrtana, saj obstaja vrsta mejnih konstrukcij⁴, ki predstavljajo preplet podredja in priredja (Pogorelec 1964: 2). Te konstrukcije so po obliki oziroma strukturi podredne, po pomenu pa priredne (Smolej 2011: 78). Za mejne strukture je značilno, da lahko enake konstrukcije spadajo v priredje ali podredje glede na to, kakšen je pomen konteksta (Pogorelec 1964: 505). K mejnim konstrukcijam med podredjem in priredjem štejemo »nekatero načinovne in časovne konstrukcije, pri katerih je mogoče zamenjati podredni veznik s prirednim, največkrat protivnim veznikom«. (Pogorelec 1964: 486) Takšna struktura izraža samo pomen nasprotja in ima zaradi razlike med pomenom in obliko stilno poudarjalno funkcijo.

Vezniki imajo torej še posebno funkcijo v »poudarjevalnih konstrukcijah, saj veznik poleg označevanja pomenskega razmerja tudi stavek, ki ga uvaja, posebej izpostavi iz konteksta in ga s tem posebej poudarja«. (Pogorelec 1964: 507) Poudarjalne konstrukcije so v podredju konstrukcije z negacijo in nekatere primerjalne konstrukcije. Od prirednih struktur pa spadajo med poudarjalne konstrukcije zlasti protivni in stopnjevalni stavki (Pogorelec 1964: 489). Po mnenju Pogorelčeve so za priredje zelo značilne dvojne vezane strukture. Pri njih je prvi stavek z veznikom ponavadi zanikan, s čimer se stopnjuje nasprotje, v drugem delu pa se to nasprotje razreši s protivnimi vezniki *a* in *ali* oziroma z veznikoma *temveč* in *marveč*. Na tak način drugi stavek pomensko izpopolnjuje prvi del stavka (Pogorelec 1964: 509). Pri stopnjevalnih stavkih pa veznik s funkcijo stopnjevanja veže dva stavka, od katerih je drugi pomensko intenzivnejši in zato pomensko stopnjuje prvi stavek (Pogorelec 1964: 510).

Najizrazitejšo poudarjevalno funkcijo imajo polisindetične konstrukcije z veznikom pred vsakim členom zveze. Polisidenton ali mnogovezje je namreč večdelno priredje, pri katerem ima lahko vsak spremni člen svoj vrstni, to se pravi vezalni, ločni ali stopnjevalni veznik (SS, 648). Najpogostejši vezniki s to funkcijo so vezniki *in*, *pa* in *ali* (Pogorelec 1964: 508).

³ Več o tem je opisano v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 436).

⁴ Podrobneje sta o tem pisali Breda Pogorelec (1964: 510) in Mojca Smolej (2011: 78).

V priredju Pogorelčeva opredeljuje kot vezniška sredstva najprej veznike, ki so navadno večfunkcijski. Takšni vezniki, ki imajo v priredju več funkcij, so vezniki *in, pa, ter* in *ali*⁵. Poleg večfunkcijske razvrstitve pa so priredni vezniki v Slovenski slovnici razvrščeni tudi glede na svojo istovrstnost.⁶

Ob veznikih pa Pogorelčeva kot druga priredna vezniška sredstva omenja še prislove, ki predstavljajo večino veznih sredstev v priredju. Večinoma gre za vezne prislove, ki lahko opravljajo funkcijo veznega prislova ali poudarjalca besede v prostem stavku. Vezna funkcija pri prislovih je določena z njihovim mestom v stavku in s konkretnim pomenom takšnega stavka v kontekstu. »Potencialno lahko postane vezno sredstvo vsak prislov, ki je zmožen primerjanja ali izražanja nasprotja in ker ga je mogoče postaviti v stavku največkrat na začetek drugega stavka. Vezno funkcijo lahko pri takšnih prislovih preverimo prav z začetno pozicijo, saj stoji prislov navadno pred besedo, ki jo določa, le v posebnih primerih in s posebno funkcijo pa stoji za njo.« (Pogorelec 1964: 487)

Pogorelčeva je ugotovila, da se vezni prislovi in priredni vezniki prepletajo po svojih primarnih in sekundarnih funkcijah. Primarna funkcija prislovov je določanje glagolov in drugih besednih vrst, vezanje stavkov pa je njihova sekundarna funkcija. Obratno pa je primarna funkcija veznikov vezanje, sekundarna pa dodajanje pomena glagolu in s tem navezovanje v tekstu (Pogorelec 1964: 4). Z navezovalno funkcijo veznik poudarja stavek, ki ga uvaja, ob tem pa z omenjeno funkcijo omogoča predvsem razumljivost celotnega besedila (Pogorelec 1964: 5). Veznik pa v določenih prirednih strukturah opravlja tudi funkcijo napovedovalca konca zveze. Takšno funkcijo med predzadnjim in zadnjim stavkom pri zvezah več stavkov z istim pomenskim razmerjem opravljajo predvsem vezniki *in, pa, ter, a* in *ali*. Z opustitvijo veznika v tej funkciji bi se spremenila stil in pomen, saj takšna zveza ne bi bila zaključena (Pogorelec 1964: 508).

Poleg veznikov in veznih prislovov omenja Pogorelčeva pri vezanju stavkov ter izrazov tudi sekundarna vezna sredstva. Mednje prišteva izpuščanje istih stavčnih členov v zaporednih stavkih, zlasti v vezalnem priredju, nadalje pa tudi vezanje z raznimi eliptičnimi stavčnimi strukturami in napovedovalci zveze (Pogorelec 1964: 514). Najbolj zanimivo sekundarno

⁵ Podrobnosti o tem so navedene v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 434) in pri Jakobu Šolarju (1959: 15).

⁶ Več o tem je opisano v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 442).

sredstvo vezanja pa je po Pogorelčevi vsaj pri nekaterih tipih struktur razmerje med glagolskimi oblikami nadrejenega in podrejenega stavka. Med takšne vezane konstrukcije v podredju spadajo pogojni stavki, ki jih uvaja veznik *ko* (Pogorelec 1964: 514).

V vseh veznih ali sindetičnih strukturah je veznik formalno izražen. Poleg veznih konstrukcij pa je v besedilih mogoče zaslediti tudi priredja brez veznikov oziroma brezvezje ali asindeton⁷. Brezvezje je ena od vrst veznih sredstev, pri kateri gre za »vezavo stavkov in izrazov brez izraženega veznega izraza«. (Pogorelec 1964: 460) Asindeton ima najpomembnejšo funkcijo pri naštevanju zaporednih dogodkov, pa tudi pri naštevanju stavkov ali istovrstnih stavčnih členov. Naštevanje nedovršnih glagolov v stavku lahko daje vtis stopnjevanja trajanja dejanja (Pogorelec 1964: 482). Poleg naštevanja dogodkov spadajo k brezvezju tudi vrivki v stavčne zveze ter stavki, pri katerih je en del stavka podrejen ostalemu delu stavka, ki je izražen z veznikom (Pogorelec 1964: 469). Takšni stavki so po pomenu največkrat vsebinski odvisniki dopustnosti in časovnih razmerij (Pogorelec 1964: 513). Stavki v asindetonu so v prirednem odnosu, zelo redko pa je z njim izraženo podredno razmerje (Pogorelec 1964: 582).

Veznik večinoma ni potreben pri opisovanju zaporednih dogodkov, naštevanju predmetov ali lastnosti, drugače pa je razmerje med stavki največkrat izraženo z veznikom. Nujnost uporabe veznika je odvisna od pomena stavkov in od stilne zvrsti pripovedi (Pogorelec 1964: 466). Po mnenju Pogorelčeve je v »vsakdanjem jeziku in v znanstveni prozi asindeton praktično neuporabna izrazna možnost in [...] omejena predvsem na posebno zvrst stila v pripovedi«. (Pogorelec 1964: 482) Avtorji lahko dajejo z uporabo brezvezja vtis, da gre za »posebno, hoteno stilno obliko«. (Pogorelec 1964: 461)

Tako brezvezje kot ostala vezna sredstva pa je v svojih pravljičah uporabljal tudi pisatelj Peter Svetina, ki ga predstavljam v nadaljevanju.

⁷ Natančneje so vrste brezvezij razčlenjene v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 649).

O pisatelju

Vezniška sredstva sem obravnaval v izbranih pravljicah pisatelja Petra Svetine⁸. Avtor se je rodil 19. julija 1970 v Ljubljani. Po končani srednji šoli je najprej študiral medicino, nato pa se je odločil za študij slovenistike na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1995 diplomiral, štiri leta za tem magistriral in leta 2001 doktoriral iz starejše slovenske poezije.

Ustvarjalno pot je začel leta 1999 z objavo slikanice *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov*, po kateri je nastala tudi lutkovna igra. Istega leta je izdal še knjigo *Lila mesto*, v naslednjih letih pa so sledila še ostala dela: *Vidov angel* (leta 2000), *Goske, psički in oslički ter otroška mladinska detektivka Usodne platnice* (leta 2001), *Skrivnost mlečne čokolade* (leta 2002), *Mrožek dobi očala* (leta 2003), *Cicido, ciciban, dober dan* (leta 2004), mladinski roman *Škržati umolknejo opolnoči* in knjiga *Mrožek dobi očala* (leta 2005), potem pa je leta 2006 izdal še svojo prvo slikanico *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov v nemščini*. Leta 2007 je objavil izvirno slovensko slikanico *Klobuk gospoda Konstantina*, za katero je leto pozneje prejel nagrado. Hkrati pa je omenjeno slikanico leta 2008 objavil tudi v nemščini. Istega leta je izdal tudi knjigo *Antonov cirkus*, naslednje leto knjigo *Ringaraja* in leta 2010 knjigi *Modrost nilskih konjev* ter *Kako je Jaromir iskal srečo*.

Poleg pisateljstva pa je Peter Svetina nekaj del tudi spesnil – tako je za mladino leta izdal 2001 pesniško zbirko *Mimosvet*, pet let pozneje pa še pesniško zbirko *Pesmi iz pralnega stroja*. Pesnil pa je tudi za odrasle – leta 2001 je objavil pesniško zbirko *Kavarna v prvem nadstropju*, za katero je istega leta prejel nagrado Slovenskega knjižnega sejma. Po desetih letih pa je izdal še pesniško zbirko *Počasno popoldne*.

Kot prevajalec se je lotil prevoda nekaterih svojih pesmi in zgodb v angleščino, nemščino ter korejščino. Peter Svetina sicer prevaja tudi iz angleškega, češkega, nemškega in hrvaškega jezika. Poleg udeležbe na različnih simpozijih opravlja tudi uredniško delo in ureja zbornike ter pripravlja berila za pouk književnosti v osnovnih šolah. Piše tudi strokovne in znanstvene članke o starejši slovenski in mladinski književnosti, o kriminalkah in romanih.

⁸ Podrobnosti o življenju in delu Petra Svetine so navedene na spletni strani wikipedije (Svetina 2015).

Gradivo in metode za analizo

Z metodo analize vsebine⁹ sem najprej pregledal gradivo in prišel do teoretičnih izhodišč o vezniških sredstvih. Navedeno je predstavljalo potrebno osnovo, na podlagi katere sem potem lahko analiziral ta sredstva v izbranih Svetinovi pravljicah.

Namen moje naloge je bilo raziskovanje vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine. Eden pomembnejših razlogov za izbor je bilo navdušenje moje hčerke nad pravljicami omenjenega avtorja. Njegove pravljice sem ji moral večkrat prebirati, zato sem se odločil, da to gradivo istočasno uporabim tudi za analizo vezniških sredstev.

Izbral sem si tiste pravljice omenjenega avtorja, ki ustrezajo hčerkinu starosti, zato spadajo vsa obravnavana dela v predšolsko obdobje. V to časovno obdobje se tako uvrščata dve Svetinovi slikanici – O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov in Klobuk gospoda Konstantina – ter knjige Čudežni prstan, Lila mesto, Mrožek dobi očala in Ringaraja.

Pri izbranih pravljicah sem najprej opazoval, kako je pisatelj Peter Svetina v njih uporabljal različna vezniška sredstva. Z metodo analize vezniških sredstev pa sem sproti beležil tudi njihovo rabo v posamezne tabele, ki so navedene v prilogi. Tako sem pridobil vse potrebne kvantitativne podatke o vezniških sredstvih, da sem lahko potem z metodo interpretacije obdelal ugotovljene rezultate¹⁰.

⁹ Podrobnosti so navedene v knjigi Sociološka metodologija (Flere 2000: 92).

¹⁰ Natančen opis metod je naveden v Praktičnem spisovniku (Hladnik 2002: 147).

Interpretacija rezultatov

Namen analize izbranih Svetinovih pravljič v prvi vrsti ni bil primerjanje pravljič glede na prisotnost posameznih vezniških sredstev, ampak pregled rabe vezniških sredstev v njih. Ta pregled sem predstavil s tabelami, ki so prikazane v prilogi in na katere se sklicujem pri interpretaciji rezultatov omenjene analize.

Ob pregledu podrednih vezniških sredstev sem ugotovil, da je pisatelj Peter Svetina v izbranih pravljičah največkrat uporabljal vezniška sredstva, s katerimi je uvajal predmetne in časovne odvisnike v stavke. Predmetne odvisnike je večinoma uvajal s podrednim veznikom *da*. Za ponazorilo navajam primer iz pravljičice Lila mesto, v kateri se je ta veznik največkrat pojavljal: »*Ljudem pa so se obleke vseeno strgale, saj niso vedele, da jih ne morejo zašiti.*« (Svetina 1999a: 16) V pravljičici Mrožek dobi očala pa sem zasledil tudi lep primer rabe veznika *da* za uvajanje predmetnega odvisnika v okviru medpovedne skladnje: »*Nekaj takega sem nekoč že doživel. Da je neki tjučenj slabo videl, namreč.*« (Svetina 2003: 5) Zanimivo je, da je pisatelj osamosvojil odvisnik, ki je celotno strukturo dopolnjeval kot dostavek. Sama struktura je spominjala na govor, saj so takšne strukture značilne za govorni jezik.

Poleg omenjenega veznika pa so v Svetinovih pravljičah predmetne odvisnike uvajali v stavke tudi vprašalni zaimki (*kam, kaj, kako, čigav, kateri, kakšen, zakaj* in *koliko*) in členka *ali* ter *naj*. Med vprašalnimi zaimki sem našel primer vezniške rabe vprašalnega zaimka *kaj* v pravljičici O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov: »*Skrušen je tako nekoč v velikem mestu obsedel na obali in ni vedel, kaj bi s sabo.*« (Svetina 1999b: 10) Primer za vprašalni členek *ali* sem našel v pravljičici Mrožek dobi očala: »*Poslušalci v koncertni dvorani so si še sami nataknili očala in gledali, ali res prav vidijo.*« (Svetina 2003: 11) Vezniško rabo želelnega členka *naj* pa sem opazil v pravljičici Lila mesto, ponazorjeno s sledečim stavkom: »*Prosim, naj se najde kdo, ki bi ob jutrih usmerjal promet.*« (Svetina 1999a: 11) Iz navedenega stavka je razvidna tudi prisotnost oziralnega zaimka *ki*, ki ga je avtor uporabil v vezniški funkciji uvajanja prilastkovnega odvisnika v stavek. Ta oziralni zaimek je nosil anaforično kohezivno funkcijo, saj se je zaimek *ki* nanašal na osebo (kdo), ki je bila omenjena v predhodnem stavku. Ob tem oziralnem zaimku, ki ga je pisatelj pogosto uporabljal v pravljičici Lila mesto, pa so nosili omenjeno vezniško funkcijo v pravljičah še

oziralni zaimki *kateri, od koder, kjer* in *kar*, veznik *da* ter vprašalni zaimki *kje, kako* in *kdaj*, ki so vsi hkrati tudi nosili kohezivno funkcijo v pravljicah.

Poleg opisanih odvisnikov pa je pisatelj v izbranih delih uporabljal vezniška sredstva večinoma tudi za uvajanje časovnih odvisnikov. Največ takih primerov sem zasledil z rabo značilnega veznika *ko* v pravljici *Lila mesto*. Poleg njega pa so to vezniško funkcijo v pravljicah opravljali tudi vezni prislovi *odkar, kadar, preden* in *dokler*. Primer slednjega sem zasledil v pravljici Ringaraja: »*Srce mu je padlo v rep, rep pa med noge in je tekel in tekel, dokler se ni ustavil v svojem brlogcu.*« (Svetina 2009: 13) V pravljici *Mroček dobi očala* pa sem opazil tudi dva primera, v katerih je vezni prislov *nato* opravljal konektorsko ali povezovalno funkcijo z vzpostavljanjem anaforične navezave. Enega od njiju na tem mestu tudi navajam: »*Po prazni dvorani je zaplavala čarobna glasba. Nato se je pridružil še mročkov kontrabas ...*« (Svetina 2003: 3) Iz primera je razvidno, da se je vezni prislov *nato* anaforično navezoval na vsebino prejšnjega stavka. Tako kot v tem primeru tako tudi drugače vezni prislovi površinsko in pomensko povezujejo besedilo in s tem opravljajo konektorsko, kohezivno in koherentno funkcijo.

Pogosto sem v pravljicah opazil tudi podredna veznika *ker* in *če*, prvega v funkciji uvajanja vzročnega odvisnika, drugega pa v funkciji uvajanja pogojnega odvisnika. Približno enako pogosto kot prejšnja podredna veznika se je v pravljicah pojavljal tudi veznik *da*, ki je prikazoval uporabo namernih odvisnikov v stavkih. Omenjeni podredni veznik pa je pisatelj uporabljal tudi medpovedno, in sicer v pravljici *Lila mesto*: »*Z ostanki barve so Lilameščani prebarvali nebo. Da bo padal pisan dež.*« (Svetina 1999a: 9) Naveden primer prikazuje tudi strukturo, značilno za govorni jezik, saj je veznik *da* namerni odvisnik osamosvojil, ta pa je potem celotno strukturo dopolnjeval kot dostavek.

V pravljicah sem odkril do deset primerov uporabe vezniških sredstev, ki uvajajo v stavke načinovne in osebkove odvisnike. Načinovne odvisnike je uvajal podredni veznik *da*, osebkove odvisnike pa prav tako veznik *da* in oziralni zaimek *kdor*, primer katerega sem našel v pravljici *Klobuk gospoda Konstantina*: »*Kdor nima na glavi, ima pod nogami, pravijo.*« (Svetina 2008: 8) Ob tem naj omenim še, da sem pri analizi vezniških sredstev zasledil, da je zgoraj navedeni

veznik *da* v izbranih pravljičah opravljal več funkcij, saj je poleg vpeljevanja načinovnega in osebkovega odvisnika vpeljeval v stavke tudi že prej omenjene predmetne, namerne in prilastkove odvisnike.

V analiziranem gradivu pa je bilo zelo malo vezniških sredstev, ki bi v stavke uvajali dopustne, primerjalne in prostorske odvisnike. Poleg značilnega veznika *čeprav* sem našel primer iz pravljičice Mrožek dobi očala, ko je dopustni odvisnik uvajal večbesedni enodelni veznik *kljub temu da*: »*In to kljub temu da so se sčasoma nekaterim očala polomila.*« (Svetina 2003: 13) Omenjen veznik je namreč sestavljen iz predloga *kljub*, kazalnega zaimka *ta* v tretjem sklonu in podrednega veznika *da*. Primerjalne odvisnike sta uvajala primerjalna veznika *kot* in *kot da*, ob njiju pa je veznik *kolikor* uvajal v stavke primerjalne odvisnike mere oziroma količine. Primer za zadnji veznik sem našel v pravljičici Ringaraja: »*Zatulil je, kolikor mu je dala sapa.*« (Svetina 2009: 4) Prostorske odvisnike sta uvajala oziralna prostorska prislova *kjer* in *kamorkoli*, primer za slednjega sem zasledil v pravljičici Mrožek dobi očala: »*In kamorkoli so prišli, povsod se je na koncertih trlo poslušalcev.*« (Svetina 2003: 13)

V izbranih pravljičah pa sem prepoznal tudi po en primer ozirnega in posledičnega odvisnika. Ozirni odvisnik je po Toporišiču¹¹ vrsta vzročnih odvisnikov in uvaja ga oziralni zaimek *kar*, primer zanj pa sem našel v pravljičici Lila mesto: »*Kar so ga še nesle ožuljene noge, je oddirjal na prvi brzojavni urad in poslal detektivom cele dežele tole brzojavko ...*« (Svetina 1999a: 16) V pravljičici O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov pa je uvajal posledični odvisnik veznik *da*: »*Res je, da mrožem nohti rastejo sila počasi, takole milimeter na par let, ampak kljub temu, ko je moral mrožek v šolo, so bili že tako dolgi, da so se začele težave.*« (Svetina 1999b: 3) Ta primer pa je na začetku prikazoval tudi uporabo veznika *da* pri uvajanju osebkovega odvisnika in veznika *ko* v funkciji vpeljevanja časovnega odvisnika. V istem primeru pa je bilo mogoče opaziti tudi kopičenje dveh veznikov *ampak* in *kljub temu (da)*. Zraven protivnega veznika *ampak*, ki je uvajal protivno priredje, je stal večbesedni enodelni veznik, sestavljen iz predloga *kljub*, kazalnega zaimka *ta* v tretjem sklonu in veznika *da*, ki neposredno ni bil izražen ob predlogu in zaimku, se je pa kazal v osebkovem odvisniku. Kot že v primeru, ki sem ga navedel v prejšnjem

¹¹ Podrobnosti so napisane v Slovenski slovnici (Toporišič 2000: 643).

odstavku, je tudi tukaj omenjeni kazalni zaimsek s predlogom nastopal v vlogi napovedovalca zveze, ki je skupaj z veznikom *da* uvajal in določal nadaljnje dogajanje v stavku, ki je sledil.

Poleg podrednih vezniških sredstev pa sem v izbranih pravljicah opazoval tudi uporabo prirednih vezniških sredstev. Največkrat je pisatelj Peter Svetina v vseh pravljicah uporabljal vezalne veznike, med njimi po pričakovanju večinoma veznik *in*. Pri analiziranju rabe omenjenega veznika pa je pritegnilo mojo pozornost predvsem to, da je pisatelj v vseh pravljicah ta veznik uporabljal tudi med dvema prostima ali zloženima povedma, se pravi v medpovedni skladnji. Primer za to sem izbral iz pravljice Lila mesto, v kateri je pisatelj navedeni veznik tudi najpogosteje uporabljal: »*Ljudje so bili oblečeni v lila srajce z lila gumbi. In kadar je lil lila dež, so si odprli lila dežnike. In mestna znamenitost so bile palačinke z lila borovničevo marmelado.*« (Svetina 1999a: 16) S takšno uporabo veznika je pisatelj dodal osebni slog k pisanju, ki spominja na govorjeni jezik. Jakob Šolar je menil, da je v takem primeru veznik *in* na začetku stavka »*meril na povezavo misli v prejšnjem stavku*«. (Šolar 1959: 39) Strinjam se s Šolarjem, da je v konkretnem primeru Svetina z navajanjem veznika na začetku stavka povezoval dogodke z namenom, da bi pokazal in poudaril uporabo lila barve za različne namene.

Iz primera je bila razvidna tudi uporaba oziralnega prislova *kadar*, ki je vpeljeval v poved časovni odvisnik. Na začetku pred prislovom pa je stal priredni vezalni veznik *in*, ki je torej povezoval poved s prejšnjo povedjo, zato je v slednji prišlo do kopičenja veznika in oziralnega prislova. Podobna primera kopičenja veznikov sta iz pravljice Mrožek dobi očala, pri čemer je veznik *in* stal na začetku stavka, enkrat pred dopustnim veznikom *čprav* (Svetina 2003: 10), drugič pa pred veznim prislovom *kamorkoli*, ki je uvajal prostorski odvisnik (Svetina 2003: 13). V pravljici Lila mesto pa sem zaradi kopičenja veznikov zasledil tudi dvojni veznik *in zato* zaradi priredne povezave dveh vzročnih odvisnikov (Svetina 1999a: 15).

Veliko manj kot vezalni veznik *in* pa je pisatelj za izražanje vezalnega razmerja uporabljal tudi veznik *pa*, v treh primerih celo medpovedno, zato navajam enega od teh primerov iz pravljice Ringaraja: »*Preplašena je prhutala raca Gertruda in prvič v svojem življenju odfrfotala na najvišjo macesnovo vejo. Pa natanko pred čukca Kazimira!*« (Svetina 2009: 10) Pri tem naj

omenim, da je veznik *pa* v izbranih pravljicah opravljal več funkcij, saj je bil kot veznik zastopan tako v vezalnem kot tudi protivnem priredju.

Od protivnih veznikov pa je pisatelj pretežno uporabljal veznik *a*, in tega nekajkrat tudi medpovedno, zato navajam primer tovrstne rabe iz pravljice Mrožek dobi očala: »*Imejmo pa vsi očala.*» In so jih dobili. A vsi razen mrožka in ene od polarnih lisic, ki je tudi že slabše videla, so nosili samo okvirje brez stekelc.« (Svetina 2003: 11) V tem primeru je poleg rabe prilastkovnega odvisnika vidna tudi medpovedna raba vezalnega veznika *in*. Protivni veznik *a* pa se je ob medpovedni rabi pojavljal tudi zraven drugih veznikov, s čimer je prišlo do kopičenja veznikov. Tako sta nastala dvojna veznika *a kjer* in *a ker*, pri čemer se je protivni veznik *a* pojavil enkrat ob veznem krajevnem prislovu *kjer* (Svetina 1999b: 7), drugič pa ob vzročnem vezniku *ker* (Svetina 1999a: 5).

Iz pravljice O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov pa je bil razviden lep primer medpovedne rabe protivnega veznika *pa*: »*Ko je končal šolo, je hotel v službo. Pa ni imel sreče.*« (Svetina 1999b: 6) Tako kot veznik *pa* je Svetina redko uporabil tudi protivni veznik *ampak*. V omenjeni pravljici pa sem prepoznal tudi primer medpovedne rabe tega protivnega veznika: »*Ah, ja,*» je vzdihovala mama, »*te bo že pamet srečala.*» *Ampak malega mrožka pamet ni srečala.*« (Svetina 1999b: 3) Priredni vezniki *ampak*, *pa* in *a* pa so v zgornjih primerih z medpovedno rabo s svojimi strukturami prav tako spominjali na govorjeni jezik. Edini primer rabe protivnega veznika *vendar* pa sem našel v pravljici Čudežni prstan: »*V mestu je bila že skoraj mesec dni, vendar ni poznala nikogar.*« (Svetina 2011: 4) Iz povedi se je lepo videla tudi ugotovitev Staneta Suhadolnika, do katere je prišel med obravnavanjem omenjenega veznika, da je ta protivni veznik izražal navezujoče nasprotje, saj se je drugi del povedi z veznikom navezoval na prvi del povedi, ob tem pa sta si bila oba dela povedi nasprotna. Hkrati pa je uporaba veznika *vendar* v povedi napovedovala presenečenje in hiter obrat misli (Suhadolnik 1958: 298).

Od vzročnih veznikov sem v nekaterih pravljicah zasledil nekaj primerov rabe veznika *saj*, le v pravljici Mrožek dobi očala sem našel en primer rabe vzročnega veznika *namreč*: »*Vsi z očali! Severni medved je namreč predlagal po dopoldanski vaji: Imejmo pa vsi očala.*»« (Svetina 2003: 11) V dveh pravljicah sem odkril tudi primere medpovedne rabe prirednega posledičnega

ali sklepalnega veznika *zato*, navajam pa primer iz pravljice Lila mesto: »*Vozijo se kar tako in vsako jutro v službo. Zato stoji ob jutrih v križišču župan in usmerja tiste, ki gredo v krasilnico oken, na levo, tiste, ki gredo v čistilnico zobnih krtačk, na desno, tiste, ki gredo v krojaški salon za žive meje, naprej.*« (Svetina 1999a: 6)

V pravljici O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov sem zasledil tudi primer medpovedne rabe večbesednega enodelnega veznika *češ da*, ki je z osamosvojitvijo namernega odvisnika odražal videz govorjenega jezika: »*Ne v tovarni ribjih konzerv ne na polarni banki ga niso sprejeli. Češ da bi z nohti preluknjaj konzerve in bankovce.*« (Svetina 2003: 6) Omenjeni veznik je sestavljen iz besede *češ*, ki je členek mnenja ali domneve, in iz podrednega veznika *da*, ki uvaja namerni odvisnik. Navedeni primer bi izpostavil kot primer mejne konstrukcije med podredjem in priredjem, saj je na pomenski ravni med obema stavkoma izraženo pojasnjevalno razmerje, na strukturni ravni pa podredno razmerje, pri čemer veznik *češ da* uvaja namerni odvisnik. V omenjenem primeru pa sem opazil tudi dvodelni veznik, in sicer rabo stopnjevalnega veznika *ne ne*. Tega veznika je bilo največ v pravljici Lila mesto, od koder navajam tudi primer: »*Niso si mogli kupiti ne vozovnic za tramvaj ne vstopnic za lutkovno gledališče.*« (Svetina 1999a: 14) Omenjeni dvodelni veznik je zgrajen tako, da se v obeh delih vezniške zveze ponovi delni veznik *ne*. Veznik s funkcijo stopnjevanja povezuje dva stavka, pri čemer je drugi pomensko intenzivnejši in zato pomensko stopnjuje prvi stavek.

V pravljicah pa sem odkril tudi primere brezvezja. Največ je bilo vezalnega brezvezja v pravljicah Čudežni prstan in Lila mesto, v ostalih pa ga je bilo malo. Lep primer vezalnega brezvezja navajam prav iz slednje pravljice: »*Otroci so begali po trgu, iskali vsak svojo hišo in se zadevali drug v drugega kot avtomobilčki v lunaparku, brivski mojster je stresel smetišnico s kosmi las nekomu za ovratnik, ker je mislil, da je našel smetnjak, pekovka je stresla moko na hišnega mačka, ki je potem kot bela pošast planil na ulico, in gospod Pisek je poskakoval, ker se je s kladivom kresnil po prstu, ko je pribijal na desko zadnjo stran časopisa.*« (Svetina 1999a: 19)

V navedenem primeru in tudi v ostalih je imelo brezvezje funkcijo naštevanja zaporednih dogodkov. V omenjenem primeru pa je bilo mogoče zaslediti tudi rabo nekaterih podrednih veznikov z odvisniki: dva primera veznika *ker*, ki sta uvajala vzročna odvisnika, predmetni odvisnik z veznikom *da*, prilastkov odvisnik z veznikom *ki* in časovni odvisnik z veznikom *ko*.

Poleg brezvezja, ki veže stavke, pa je brezvezje v izbranih pravljicah vezalo tudi posamezne izraze. Brezvezja, ki je vezalo med sabo posamezne izraze, je bilo prav tako največ v pravljicah Čudežni prstan in Lila mesto, v dveh pravljicah zelo malo, v pravljicah Mrožek dobi očala in Ringaraja pa ni bilo tovrstnega brezvezja. Brezvezje je v večini primerov vezalo dva osebka med sabo. Zelo značilen primer za to navajam iz pravljice Čudežni prstan: *»In so Ljudmila Krasinc, lajnar z lajno, operni navdušenci s fotoaparati, ženin in nevesta s pričama in svati, branjevki s cizama, gospa Naberžnik, gospod Koselj, natakars kakavom in vinčkom, postrešček Nikolaj z vozičkom, mama z Maruško in zajcem tekli, da bi ujeli prstan.«* (Svetina 2011: 28) Nekoliko manj od vezanja dveh osebkov je brezvezje v pravljicah vezalo dva predmeta med sabo, še manj je bilo vezanja dveh prislovnih določil kraja, najmanj pa je bilo primerov, v katerih je brezvezje vezalo dva prilastka med sabo. Vsi primeri slednjega so bili iz pravljice Lila mesto.

Ob brezvezju pa sem zasledil tudi dva izrazita primera mnogovezja z veznikom *in*, zato za ponazoritev navajam enega od njiju, in sicer iz pravljice Ringaraja: *»Zapodil se je nazaj v zemljo in kopal z vsemi štirimi, kopal in kopal in po nesreči opraskal slepca Manfreda.«* (Svetina 2009: 7) Omenjeni veznik je bil uporabljen pred skoraj vsakim členom zveze in je s tem opravljal poudarjevalno funkcijo, ki je najizrazitejša v takšnih kontrukcijah. Poleg te funkcije pa je v opisani priredni strukturi veznik *in* opravljal tudi funkcijo napovedovalca konca konstrukcije. Z opuščanjem veznika v tej funkciji bi se namreč spremenila slog in pomen, saj takšna zveza ne bi bila zaključena.

V pravljicah pa sem opazil, da je pisatelj priredne veznike *in*, *ali*, *pa* in *ter* uporabil tudi za vezavo besed. Pri analizi sem ugotovil, da je v tej vlogi pričakovano največkrat uporabil veznik *in*, za ostale omenjene veznike pa sem našel le nekaj primerov. Veznik *in* je v besednih zvezah največkrat vezal dva osebka in dva predmeta. Vezava dveh osebkov je bila najbolj pogosta v pravljici Čudežni prstan, od koder tudi navajam primer: *»Ljudmila Krasinc in tekači so se nagnetli okrog stojnice in zaprepadeni gledali v reko, kjer so se za potapljajočim se prstanom po gladini oddaljevali kolobarčki.«* (Svetina 2011: 30) Iz primera je razvidna tudi raba veznika *in* v vezalnem priredju in raba podrednega veznika *kjer*, ki uvaja prilastkov odvisnik. Veliko manj je veznik *in* v pravljicah vezal dve prislovni določili kraja, časa ali načina. Najmanj pa je vezal dva prilastka.

Veznik *ali* je v treh primerih vezal dva predmeta, po en primer pa sem našel tudi za vezavo dveh osebkov in dveh prislovnih določil. Za vezavo dveh prislovnih določil časa navajam tudi vzorčni primer iz pravljice Lila mesto: »*Zdaj si pa kar predstavljajte, kakšna dimna pisanica je bila nad mestom za božič ali za županov rojstni dan!*« (Svetina 1999a: 16) Veznika *pa* in *ter* pa sta v malo primerih vezala le po dva osebka oziroma dva predmeta.

Ob analizi vseh vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine sem na koncu ugotovil, da je v besednih zvezah pisatelj po pričakovanju največkrat uporabljal priredni veznik *in*, veliko manj pa še veznike *ter*, *ali* in *pa*. Vezniki so vezali pretežno po dva osebka ali dva predmeta, nekaj veznikov pa je vezalo tudi po dve prislovni določili oziroma dva prilastka. Tako je bilo tudi v primerih, ko je brezvezje vezalo izraze v besednih zvezah. Omenjenega brezvezja je bilo v besednih zvezah nekoliko manj kot vezanja s prirednimi vezniki.

Med vezniškimi sredstvi, ki so v stavkih oziroma povedih izražala podredna razmerja, je bilo največ veznikov, večinoma za izražanje namernih odvisnikov. Veliko manj pa je bilo vprašalnih in oziralnih zaimkov, prislovov ter členkov, ki so omogočali podredna razmerja. Malce več od podrednih vezniških sredstev je bilo prirednih vezniških sredstev. Zaradi omenjene ugotovitve lahko torej potrdim predvidevanje, ki sem ga zastavil v hipotezi, da je med vsemi vezniškimi sredstvi v izbranih pravljicah Peter Svetina največ uporabljal vezniška sredstva za izražanje prirednega razmerja. Med slednjimi so bili vezniki, ki so v glavnem izražali vezalno priredje. Precej manj pa je bilo veznikov, ki so izražali protivna, vzročna, stopnjevalna, ločna in posledična razmerja. Omenjene ugotovitve o pisateljevi uporabi vezniških sredstev pa so pričakovane, če nanje gledam z vidika komunikacijskih sposobnosti bralca izbranih pravljic, ki je na predšolski razvojni stopnji. S preveč zapletenimi skladenjskimi strukturami Svetina namreč ne bi pridobil ciljnega bralca, zato je moral uporabiti strukture z vezniškimi sredstvi, s katerimi je predšolskemu otroku posredoval vsebino pravljic na razumljiv in enostaven način. To pa mu je po mojem mnenju z uporabljenimi prirednimi in podrednimi vezniškimi sredstvi tudi uspelo.

Kot je poudarila že Breda Pogorelec, pa obstajajo tudi mejne konstrukcije med podredjem in priredjem – in v pravljicah sem zasledil primer takšnih mejnih struktur. Večbesedni enodelni veznik *češ da* je namreč na strukturni ravni uvajal podredni namerni odvisnik, na pomenski ravni pa je vpeljeval stavka, ki sta izražala pojasnjevalno razmerje. Z medpovedno rabo navedenega

veznika in prav tako tudi nekaterih drugih veznikov pa je Svetina v pravljicah dodal svoj slog k pisanju, ki se je v posameznih primerih pomaknil bolj h govorjenemu jeziku, s čimer je pisatelj vsebino še bolj približal bralcu.

Kar četrtno manj od podrednih in prirednih vezniških sredstev pa je pisatelj v stavkih oziroma povedih kot vezniško sredstvo uporabil brezvezje, in sicer vezalno brezvezje. Na koncu analize pa sem opazil tudi nekaj primerov mnogovezja¹².

Zaključek

Peter Svetina je poleg pesnikovanja in prevajalskega, uredniškega in drugega strokovnega dela napisal tudi veliko slikanic in knjig za otroke ter mladino. Nekatera od teh del, ki so bila namenjena predšolskim otrokom, sem si tudi sam izbral kot gradivo za diplomsko nalogo, v kateri sem obravnaval vezniška sredstva v izbranih pravljicah in slikanicah Petra Svetine.

Z vezniškimi sredstvi se je ukvarjalo veliko strokovnjakov, eden od njih je bil tudi Vojko Gorjanc, ki jih je poimenoval konektorji. Glede na pomen je ločil neopomenjevalne in opomenjevalne konektorske zveze. K neopomenjevalnim zvezam po njegovem mnenju spadajo zveze z oziralnimi in vprašalnimi zaimki in nekateri vezniki (*da, ko, kot, kakor*), ki s površinskim povezovanjem stavkov vzpostavljajo bolj poudarjeno besedilno kohezijo. Opomenjevalne zveze pa s konektorjem vnašajo pomenska razmerja med povezane dele besedila in na ta način zagotavljajo besedilno koherenco. K tem zvezam spadajo vezni prislovi, členki in večina veznikov, ki pa v povedih opravljajo kohezivno in koherenčno funkcijo.

Toporišič je po morfemski podobi veznike razdelil na enodelne, ki se naprej delijo na enobesedne in večbesedne veznike, in na dvodelne veznike. V pravljicah sem zasledil primere dvodelnega stopnjevalnega veznika *ne ne*, ki je s funkcijo stopnjevanja povezoval dva stavka. Toporišič je poudaril tudi, da s kopičenjem veznikov v stavku dobimo dvojne veznike. V gradivu je bilo nekaj primerov kopičenja veznikov, izpostavil pa bi kopičenje veznika *ampak* in večbesednega enodelnega veznika *kljub temu (da)*. Pri tem je kazalni zaimek s predlogom nastopal v vlogi

¹² Podrobnosti so prikazane v prilogah 2 in 5.

napovedovalca zveze, ki je skupaj z veznikom *da* napovedoval in določal nadaljnje dogajanje v stavku, ki je sledilo.

Toporišič je poudaril, da vezniki izražajo podredna in priredna razmerja med deli prostega stavka, med stavki in med povedmi. V pravljicah je pisatelj za vezavo besed uporabil nekaj primerov s prirednimi vezniki *ali*, *pa* in *ter*, največkrat pa je pričakovano uporabil priredni veznik *in*, ki je v besednih zvezah v glavnem vezal dva osebka oziroma dva predmeta.

Nekateri vezniki so istovrstni, lahko pa v podrednih in prirednih razmerjih opravljajo več funkcij. V analiziranem gradivu je imel v podredju več funkcij veznik *da*, ki je vpeljeval načinovne, osebkove, predmetne, namerne in prilastkove odvisnike. Omenjeni veznik je poleg vprašalnih zaimkov in členkov *ali* ter *naj* v pravljicah uvajal predmetne odvisnike, ki so bili skupaj s časovnimi odvisniki v pravljicah največkrat uporabljeni z vezniškimi sredstvi. Časovne odvisnike pa je pisatelj uvajal večinoma z veznikom *ko*, pa tudi z veznimi prislovi, ki so površinsko in pomensko povezovali besedilo.

V priredju je bil v izbranih pravljicah večfunkcijski veznik *pa*, ki je bil zastopan v vezalnem in protivnem priredju. Med vsemi prirednimi vezniki je pisatelj največkrat uporabljal vezalne veznike, med njimi pa je po pričakovanju večinoma uporabljal veznik *in*. Priredne veznike je večkrat uporabil v medpovedni skladnji, s tem pa je po mnenju Jakoba Šolarja Svetina v pravljicah povezal določene dogodke. Poleg tega je pisatelj v posameznih primerih z uporabo veznikov v medpovedni skladnji svoj slog pisanja močno približal govorjenemu jeziku, s tem pa se je z vsebino pravljic pomaknil tudi bliže k bralcu. Kot je poudarila že Breda Pogorelec, sem v pravljicah zasledil tudi primer mejne strukture med podredjem in priredjem, ki jo je vpeljeval večbesedni enodelni veznik *češ da*.

Po mnenju Pogorelčeve imajo v besedilih vezniki posebno funkcijo v poudarjevalnih konstrukcijah. V pravljicah so imele poudarjevalno funkcijo v podredju konstrukcije z negacijo in nekatere primerjalne konstrukcije, v priredju pa zlasti protivni in stopnjevalni stavki. Najizrazitejšo poudarjevalno funkcijo imajo polisindetične konstrukcije, ki so bile v pravljicah zastopane najznačilneje z veznikom *in*, ki pa je poleg poudarjevalne funkcije opravljal tudi funkcijo napovedovalca konca konstrukcije.

Breda Pogorelec pa je med vezniškimi sredstvi omenjala tudi strukture brez veznika. V pravljicah sem opazil največ primerov vezalnega brezvezja, ki je imelo v besedilih funkcijo naštevanja zaporednih dogodkov. Poleg stavčnega brezvezja je bilo tudi veliko primerov brezvezja, ki je v izbranih pravljicah vezalo posamezne izraze. Tako je brezvezje v večini primerov vezalo med sabo dva osebka.

Pogorelčeva je pri vezanju stavkov ter izrazov opozorila tudi na sekundarna vezna sredstva, h katerim je prištevala razmerje med glagolskimi oblikami nadrejenega in podrejenega stavka, izpuščanje istih stavčnih členov v zaporednih stavkih in vezanje z raznimi eliptičnimi stavčnimi strukturami ter napovedovalci zveze.

Od vseh omenjenih vezniških sredstev sem z analizo ugotovil, da je Peter Svetina v izbranih pravljicah uporabil največ prirednih vezniških sredstev, s čimer je tudi vsebino pravljic na razumljiv in enostaven način približal predšolskemu bralcu. Z omenjeno ugotovitvijo lahko torej potrdim predvidevanje, ki sem ga na začetku izrazil v hipotezi.

Povzetek

V diplomski nalogi sem analiziral vezniška sredstva, ki jih je uporabljal Peter Svetina v svojih pravljicah za predšolske otroke. Pri tem sem postavil hipotezo, da je avtor v izbranih delih največkrat uporabljal vezniška sredstva za izražanje prirednega razmerja. Najprej sem z metodo analize vsebine pregledal strokovno gradivo in opisal teoretična izhodišča o vezniških sredstvih. V naslednjem koraku pa sem z metodo analize obravnaval rabo posameznih vezniških sredstev v izbranih pravljicah in nato tako pridobljene kvantitativne podatke z metodo interpretacije tudi pojasnil.

Kvalitativna analiza pravljic je pokazala, da je pisatelj po pričakovanju v besednih zvezah največkrat uporabljal priredni veznik *in*, veliko manj pa še veznike *ter*, *ali* in *pa*. Vezniki so vezali pretežno po dva oseba ali dva predmeta, nekaj pa jih je vezalo tudi po dve prislovni določili oziroma dva prilastka. Tako je bilo tudi v primerih, ko je brezvezje vezalo izraze v besednih zvezah. Omenjenega brezvezja je bilo v besednih zvezah nekoliko manj kot vezanja s prirednimi vezniki.

Med vezniškimi sredstvi, ki so v stavkih oziroma povedih izražala podredna razmerja, je bilo največ veznikov, večinoma za izražanje namernih odvisnikov. Veliko manj je bilo vprašalnih in oziralnih zaimkov, prislovov ter členkov, ki so omogočali podredna razmerja. Malce več od podrednih vezniških sredstev je bilo prirednih vezniških sredstev. Zaradi omenjene ugotovitve sem lahko potrdil predvidevanje, ki sem ga opisal v hipotezi, da je med vsemi vezniškimi sredstvi v izbranih pravljicah Peter Svetina največ uporabljal vezniška sredstva za izražanje prirednega razmerja. Med slednjimi so bili vezniki, ki so v glavnem izražali vezalno priredje. Precej manj pa je bilo veznikov, ki so izražali protivna, vzročna, stopnjevalna, ločna in posledična razmerja. Z uporabljenimi prirednimi in podrednimi vezniškimi sredstvi je pisatelju uspelo razumljivo in nazorno posredovati otrokom vsebino pravljic, na nekaterih mestih pa se je z načinom pisanja približal tudi govorjenemu jeziku.

Raba večbesednega enodelnega veznika *češ da* je pokazala primer mejne strukture med podredjem in priredjem, saj je omenjeni veznik na strukturni ravni uvajal podredni namerni odvisnik, na pomenski ravni pa vpeljeval stavka, ki sta izražala pojasnjevalno razmerje. Četrtno

manjkrat od podrednih in prirednih vezniških sredstev je pisatelj v stavkih oziroma povedih kot vezniško sredstvo uporabil vezalno brezvezje. Na koncu analize sem opazil tudi nekaj značilnih primerov mnogovezja z veznikom *in*, ki je poleg poudarjevalne funkcije v besedilu opravljalo tudi funkcijo napovedovalca konca konstrukcije.

Literatura in viri

- Robert De Beaugrande in Wolfgang Dressler: *Uvod v besediloslovje [Einführung in die Textlinguistik]*. Iz nemščine prevedli Aleksandra Derganc in Tjaša Miklič. Ljubljana: Park, 1992.
- Sergej Flere; *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta (Knjižna zbirka: Učbeniki 1), 2000.
- Vojko Gorjanc: *Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 1998 (Slavistična revija, 46, št. 4). 367–388.
- Miran Hladnik: *Praktični spisovnik ali šola strokovnega ubesedovanja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2002.
- Breda Pogorelec: *Veznik v slovenščini*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1964.
- Mojca Smolej: *Skladnja slovenskega knjižnega jezika – izbrana poglavja z vajami*. Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Scripta), 2011.
- Stane Suhadolnik: *Vendar in sorodni vezniki*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 1958 (Jezik in slovstvo, 3, št. 7). 296–301.
- Peter Svetina. [Http://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Svetina](http://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Svetina) (5. apr. 2015).
- Peter Svetina: *Lila mesto*. Ilustr. Mojca Cerjak. Velenje: Pozoj, 1999a. (Pravljичne pokrajine), 23 str.
- Peter Svetina: *O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov*. Ilustr. Mojca Osojnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999b. (Knjižnica Čebelica), 18 str.
- Peter Svetina: *Mrožek dobi očala*. Ilustr. Mojca Osojnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003. (Knjižnica Čebelica), 16 str.
- Peter Svetina: *Klobuk gospoda Konstantina*. Ilustr. Peter Škerl. Celovec: Drava, 2008, 24 str.
- Peter Svetina: *Ringaraja*. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009. (Knjižnica Čebelica), 15 str.
- Peter Svetina: *Čudežni prstan*. Ilustr. Damijan Stepančič. Ljubljana, KUD: Sodobnost International, Vodnikova založba (DSKG), 2011. (Gugalnica), 35 str.
- Jakob Šolar: *Veznik in*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 1959 (Jezik in slovstvo, 5, št. 1). 14–18.
- Jože Toporišič: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba obzorja, 2000.

Seznam prilog

Priloga 1: Priredni vezniki v vezavi stavčnih členov v izbranih pravljicah Petra Svetine

Priloga 2: Brezvezje in mnogovezje v izbranih pravljicah Petra Svetine

Priloga 3: Podredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine

Priloga 4: Priredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine

Priloga 5: Pregled podrednih in prirednih vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine

Priloga 1: Priredni vezniki v vezavi stavčnih členov v izbranih pravljicah Petra Svetine

V tabeli so prikazane pojavitve prirednih veznikov *in*, *ali*, *ter* in *pa*, ki vežejo dva stavčna člena po posameznih pravljicah.

Pravljica		Čudežni prstan	Klobuk gospoda Konstantina	Lila mesto	O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov	Mrožek dobi očala	Ringaraja
Priredni vezniki		in ali ter pa	in ali ter pa	in ali ter pa	in ali ter pa	in ali ter pa	in ali ter pa
Stavčni členi	predmet	4 / / /	/ 2 / /	16 / / 2	4 / / /	3 1 2 /	/ / / /
	prislovno določilo:						
	- kraja	2 / / /	/ / / /	4 / / /	/ / / /	/ / / /	1 / / /
	- načina	1 / / /	/ / / /	/ 1 / /	/ / / /	/ / / /	/ / / /
	- časa	/ / / /	/ / / /	6 1 / /	/ / / /	/ / / /	/ / / /
	osebek	13 / 2 /	/ / / 1	10 1 / /	1 / / /	6 / 2 /	/ / / /
prilastek	/ / / /	/ / / /	3 / / /	/ / / /	2 / / /	/ / / /	

Iz tabele so razvidne naslednje ugotovitve:

- 34 prirednih veznikov je v pravljicah vezalo dva predmeta;
- 16 prirednih veznikov je v pravljicah vezalo dve prislovni določili;
- 36 prirednih veznikov je v pravljicah vezalo dva osebka;
- 5 prirednih veznikov je v pravljicah vezalo dva prilastka.

Priloga 2: Brezvezje in mnogovezje v izbranih pravljicah Petra Svetine

V tabeli so prikazane pojavitve brezvezja in mnogovezja po posameznih izbranih pravljicah Petra Svetine.

Pravljica		Čudežni prstan	Klobuk gospoda Konstantina	Lila mesto	O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov	Mrožek dobi očala	Ringaraja
Brezvezje veže stavčne člene:	predmet	5	/	11	2	/	/
	osebek	26	1	5	/	/	/
	prislovno določilo kraja	/	/	5	1	/	/
	prilastek	/	/	6	/	/	/
Brezvezje – vezalno		17	2	25	3	2	1
Mnogovezje		/	2	/	/	/	1

Iz tabele so razvidne naslednje ugotovitve:

- v 18 primerih je v pravljicah brezvezje vezalo dva predmeta;
- v 32 primerih je v pravljicah brezvezje vezalo dva osebka;
- v 6 primerih je v pravljicah brezvezje vezalo dve prislovni določili kraja;
- v 6 primerih je v pravljicah brezvezje vezalo dva prilastka;
- v vseh izbranih pravljicah je bilo skupaj 62 primerov brezvezja, ki je vezalo stavčne člene;
- v vseh izbranih pravljicah je skupaj 50 primerov vezalnega brezvezja, ki se pojavlja v povedih;
- v vseh izbranih pravljicah so bili trije izraziti primeri mnogovezja, ki so se pojavljali v povedih.

Priloga 3: Podredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine

V tabeli so prikazane pojavitve podrednih vezniških sredstev, ki uvajajo posamezne odvisnike v povedi.

Vrsta podrednega odvisnika/ pravljica	Čudežni prstan	Klobuk gospoda Konstantina	Lila mesto	O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov	Mrožek dobi očala	Ringaraja
osebkov odvisnik		1 kdor 2 da	1 kdor	1 da		
predmetni odvisnik	7 da 1 zakaj 2 koliko 1 kakšen	4 da 1 kaj	11 da 2 kaj 3 kako 5 kakšen 1 naj 1 čigav 2 kateri 1 kam	1 da 2 kaj	6 da 1 ali 1 kako	
prostorski odvisnik				1 kjer	1 kamorkoli	
časovni odvisnik	3 ko	4 ko 1 odkar 2 kadar 1 preden	20 ko 3 kadar 3 dokler 1 preden	6 ko 1 kadar	1 dokler 3 kadar	1 ko 1 dokler
načinovni odvisnik		2 da				4 da
ozirni odvisnik			1 kar			

Vrsta podrednega odvisnika/ pravljica	Čudežni prstan	Klobuk gospoda Konstantina	Lila mesto	O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov	Mrožek dobi očala	Ringaraja
prilastkov odvisnik	1 ki 1 kjer		13 ki 2 kateri 7 da 1 kje 1 kako 1 kdaj 1 od koder		2 ki 1 kar	
vzročni odvisnik	1 ker	1 ker	9 ker	2 ker		2 ker
dopustni odvisnik	1 čeprav		1 čeprav		1 čeprav 1 kljub temu da	
pogojni odvisnik	1 če	2 če	7 če	4 če	2 če	
posledični odvisnik				1 da		
primerjalni odvisnik			1 kolikor 1 kot da 1 kot			1 kolikor
namerni odvisnik	2 da	1 da	7 da	3 da 1 češ da	1 da	

Priloga 4: Priredna vezniška sredstva v izbranih pravljicah Petra Svetine

V tabeli so prikazane pojavitve prirednih vezniških sredstev, ki uvajajo posamezna priredja.

Vrsta priredja/ pravljica	Čudežni prstan	Klobuk gospoda Konstantina	Lila mesto	O mrožku, ki si ni hotel striči nohtov	Mrožek dobi očala	Ringaraja
vezalno	25 in 1 pa	17 in	71 in 1 pa	9 in 1 ter	21 in 2 pa	15 in 1 pa
protivno	1 vendar 2 ampak	1 a 3 ampak 1 pa	9 a 1 pa	1 a 4 ampak 2 pa	1 a 2 pa	
vzročno			4 saj	1 saj	1 saj 1 namreč	1 saj
stopnjevalno			3 ne ne	1 ne ne		1 ne ne
ločno			1 ali ali			
posledično			3 zato	1 zato		

Priloga 5: Pregled podrednih in prirednih vezniških sredstev v izbranih pravljicah Petra Svetine

Podredna vezniška sredstva			Skupaj
zaimki	oziralni	22	46
	vprašalni	24	
členki		3	3
prislovi		23	23
vezniki	namerni	87	132
	prilastkov	7	
	vzročni	15	
	pogojni	16	
	posledični	1	
	primerjalni	2	
Skupaj			204

Priredna vezniška sredstva		
vezniki	vezalni	164
	protivni	28
	vzročni	8
	stopnjevalni	5
	ločni	1
	posledični	3
Skupaj		208

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 9. maj 2015

Robert Povirk
(lastnoročni podpis)

Izjava kandidata

Spodaj podpisani Robert Povirk izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in dovoljujem / ne dovoljujem (*ustrezno obkrožiti*) objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum: 9. maj 2015

Podpis kandidata: